

Милка Зечевић

Београд, Српска академија наука и уметности

УДК 027.2(497.11)

БИБЛИОТЕКА СРПСКЕ АКАДЕМИЈЕ НАУКА И УМЕТНОСТИ

Библиотека Српске академије наука и уметности настала је у време оснивања Друштва српске словесности давне 1842. године. Делила је судбину Српског ученог друштва, Српске краљевске академије, Српске академије наука и данас Српске академије наука и уметности. Библиотека испуњава захтеве које јој постављају Академија, њена одељења, одбори и комисије. Главни задаци Библиотеке су да чува и даје на коришћење издања Академије и института који су сада, или су били, у саставу Академије; да размењује издања Академије са домаћим и страним академијама, научним друштвима и установама; да набавља значајна домаћа и страна издања из свих области наука и уметности; да повећава свој фонд старе и ретке књиге; да прикупља научну документацију за потребе делатности Академије и да организује рад са читаоцима.

У времену када је Библиотека основана то је био велики културни догађај у вазалној Србији, где се још увек налазила турска војна посада. Српска држава је тада била на почетку свога организовања по европским узорима и стварања школских и културних институција, чинећи напоре да превазиђе ограничења које су постављали недостатак школованих људи и скромне могућности једне сиромашне земље. Оснивање Ученог друштва и Библиотеке у таквим условима био је доказ да су тадашњи државници били свесни значаја науке, културе и образовања за даљи развој српске државе и друштва.

За 162 године постојања у Библиотеци је створено велико књижно богатство. Динамика стварања тог богатства била је у почетку спора, што је разумљиво имајући у виду тадашње услове. Прве књиге које су регистроване у фонду биле су оне које је поклонио Димитрије Тирол 1842. године. Током наредних четр-

наест година набављено је још 600 књига, да би се крајем шездесетих година деветнаестог века у Библиотеци налазило 6.100 публикација. Године 1936. помиње се 150.000 књига у фонду, а 1952. године више од 220.000 (те године Библиотека је отворена за шири круг корисника). Крајем 2002. године у Библиотеци се налази преко 1.200.000 публикација, од чега су 550.000 монографије а 650.000 свесци часописа. Око 70% фонда чине књиге на страним језицима. У Библиотеци се налазе издања САНУ, других академија, научних установа, славистичких центара и издања чланова Академије.

Од самог почетка рада Библиотека САНУ је имала наглашен научни карактер. Данас је она најбогатија општенаучна библиотека у земљи и заузима значајно место у систему библиотека. Стручњаци који су водили Библиотеку трудили су се да се у њој нађе сва значајна литература из разних научних области и дуго су у томе успевали. Средином деветнаестог века о Библиотеци се старао Стојан Новаковић. То време обележено је набавком великог броја књига. Трудио се да прикупи све књиге штампане на српском језику, без обзира на земљу издавања. То ће му послужити за израду *Српске библиографије 1741-1867*. О Библиотеци су се на различите начине старали и Ђуро Даничић, Милован Глишић, Лаза Лазаревић и многи други значајни научници деветнаестог века. (У Прилогу 1 дат је попис руководиоца Библиотеке, од настанка до данас).

Са ограниченим материјалним могућностима којима Библиотека располаже све је теже набавити сва значајна издања богате савремене научне продукције. Библиотека је задужена да одговори захтевима академика набављајући дела из области науке, књижевности и уметности. Поред тога Библиотека настоји да се у њеном фонду нађу сва издања чланова Академије. Док је осамдесетих година двадесетог века куповано око 2.000 савремених књига и око 300 старих и ретких, у 2002. години купљено је свега 213 публикација. Оваквом куповином повећање фонда је јако успорено.

Срећна је околност, коју треба посебно истаћи, да у Библиотеку пристиже релативно велики број књига путем размене и поклона. Размена публикација са другим академијама и научним установама негује се још од средине деветнаестог века. Започела је разменом која је успостављена када је објављен први број *Гласника СУД* 1847. године. Данас Библиотека обавља размену са 1.184 установе, од чега их је 870 из иностранства. Највећи број публикација Библиотека добија управо разменом. У 2002. години у своје збирке Библиотека је укључила 9.729 публикација; разменом је стигло 8.759 (око 5.000 наслова периодике). То су углавном врло значајна издања која не могу да се нађу у другим библиотекама.

Бројни научници и уметници поклањали су своје личне библиотеке Академији. Делови тих дарова чувају се као библиотечке целине – легати. Према

овом фонду поступа се по правилима која постоје у *Пословнику Библиотеке*. Поклоњене библиотеке приказују дародавце као врсне познаваоце области којом су се бавили, привржене књизи и вољне да своје богатство поделе са другима, као што су Библиотека Милана Јовановића-Батута, Милутина Миланковића, Виктора Новака (садржи велики број књига из дипломатике, слободног зидарства, палеографије, хералдике, историје Ватикана), Васка Попе, Данила Киша, Марка Ристића (најбогатија библиотека у Европи из области надреализма), Библиотека Мирољуба Тодоровића (са богатом литературом о сигнализму), и друге. Неке од ових библиотека су обрађене, поједине се управо обрађују, а остале ће бити сређене у догледном времену. Предвиђена је припрема и издавање каталога посебних библиотека, али то за сада није могуће због малог броја запослених стручњака. (Попис свих 35 библиотека дат је као прилог бр. 2).

Важан део фонда Библиотеке чине старе и ретке књиге. Збирку чини око 7.000 свезака штампаних од петнаестог до половине деветнаестог века. Највећи део фонда чине књиге на српском језику и књиге на другим језицима које говоре о српским крајевима и људима. Велика реткост која се налази у овом фонду јесте лична библиотека Вука Карацића која се састоји од 49 књига, по броју књига мала али по научној вредности значајна. Књиге из Вукове библиотеке показују нам његов однос према ауторима и појединим делима. Вук је био пажљив читалац. На већини књига налазе се његове белешке. *Писменица сербског језика* из 1814. године препуна је Вукових записа. На предњим корицама записана су имена а на задњим образац именичке промене. У самом тексту вршио је измене и допуне. *Неколико речи о правопису* Вјескослава Бабукића је са посветом аутора Вуку. Књига је ишарана црвеном оловком; подвлачене су речи, реченице, стављани су знакови питања и узвика. Обележио је све оно у чему се није слагао са Бабукићем. У Вуковој библиотеци нашли су се неуезани табаци *Сабора истине и науке* Јована Стејића из 1832. године. То је прва књига штампана у београдској штампарији 1832. године новим Вуковим правописом, која је због тога забрањена. Стејић је Вуку у Земун послао одштампане табакe тражећи његово мишљење. Цео тираж је уништен и књига је одштампана поново старим правописом. Ово су једини сачувани примерци првог издања. Збирку *Народних српских приповедака* Атанасија Николића Вук је детаљно анализирао и указао на слабости Николићевог сакупљачког рада. Подвукао је велики број речи којих нема у народном говору као и језичке грешке и бележио реченице које нису у духу нашег језика. Свака књига из Вукове библиотеке може бити предмет озбиљног проучавања.

Осим Вукове библиотеке још две књиге из фонда старих и ретких заслужују посебну пажњу: *Превозвишенному господину ђенералу М. и кавалеру Неранчичу, на брегу Адријатике / Б...Г...*, (штампана вероватно око 1788.) и *Преданија*, издата у Бечу 1771. године (колико се зна светски уникат).

Рукописне књиге и српске инкунабуле чувају се у Архиву САНУ.

Мањи део фонда раритета је микрофилмован.

Значајна активност у Библиотеци од 1991. године јесте представљање Академијиних издања или издања чланова Академије. Бројни посетиоци ових представљања публикација доказују да је то добар начин приближавања књиге заинтересованим читаоцима. Цео пројекат промоције књига осмислио је академик Никша Стипчевић.

У Библиографском одељењу налази се документација о академицима; прикупљају се биографски и библиографски подаци и фотографије чланова Академије од 1842. године до данас.

Збирка фотографија у Библиотеци САНУ је део фонда који је веома значајан. Садржи око 10.000 фотографија личности из научног и уметничког миљеа Србије деветнаестог и двадесетог века (од тога преко 3000 портретних и групних фотографија академика). Израђен је пројекат *Фототека САНУ* који треба да послужи као полазна тачка за сређивање драгоцене збирке.

Поред основних активности Библиотека се од 1978. године стара о појединим Академијиним издањима која излазе у серији *Издања Библиотеке САНУ*. Осим двогодишње публикације *Преглед издања САНУ* која доноси попис и садржај Академијиних издања, у овој серији су објављене следеће публикације: *Библиографија научних и стручних радова и публицистичких прилога академика Дејана Медаковића* / Јоана Павковић; *Страни преглед 1938-1939*: фототипско издање / Љ. Никић и О. Момчиловић; *Библиографија часописа Страни преглед: 1927-1939* / Љ. Никић и О. Момчиловић; *Косово 1389-1989* / Љ. Никић; *Каталог фототеке САНУ: 1841-1947* / Гордана Жујовић, Гордана Радојчић-Костић; *Библиографија радова академика Дејана Медаковића* / Лидија Јелић.

Библиотека је намењена првенствено члановима Академије и научним радницима; постдипломци и студенти могу је користити са препоруком. Коришћење Библиотеке је бесплатно. Књиге се не издају ван Библиотеке. Читаоница има 52 места, а постоји и посебна читаоница за чланове Академије.

Рад у Библиотеци одвија се у следећим одељењима: Одељењу за набавку и размену, Одељењу за обраду књига, Одељењу за услуге читаоцима, Одељењу за старе и ретке књиге, Библиографском одељењу и Одељењу фондова и техничких послова.

Све послове у Библиотеци данас обавља 36 запослених, од којих 21 поседује факултетско образовање. Овај број запослених није у стању да обави све послове које захтева старање о фонду од преко 1.200.000 књига и са годишњим приливом између 10.000 и 15.000 свезака, рад са корисницима, израду библиографија и друго. Чињеница да је 70% фонда на страним језицима веома отежава обраду књига.

Књиге које су приспеле у Библиотеку до 1990. године обрађене су класично. До обрађених публикација може се доћи коришћењем општег именског каталога, стручног каталога који је сређен по децималној класификацији, затим топографског, предметног каталога приручника, каталога старих и ретких књига, часописа, посебних библиотека и већег броја помоћних каталога. Од 1990. године прешло се на електронску обраду књига. У електронском каталогу налази се преко 120.000 записа. Било би пожељно унети цео фонд у електронски каталог, али за сада то није могуће због малог броја запослених.

Радници у Библиотеци САНУ суочени су са проблемима које имају све библиотеке, с тим што су неки од њих посебно наглашени. Изградња посебне зграде за Библиотеку актуелна је од њеног оснивања све до данас. У Записнику са заседања ДСС од 11. јуна 1842. године забележено је питање изградње зграде са прецизним планом каква треба да буде. И данас се говори о обећању да ће се издвојити средства за изградњу Библиотеке, које се стално одлаже. Да би се сместило 1.200.000 књига по стандардима је неопходно најмање 4.000 квадратних метара простора, са око 20.000 дужних метара полица. Фонд Библиотеке САНУ смештен је на око 1.200 квадратних метара простора, на 11.000 метара полица. Уместо 30 књига на полици од 1 дужног метра, у магацинима Библиотеке САНУ смештено је око 60 књига. Приложени подаци јасно указују на велике тешкоће које Библиотека има око смештаја фонда.

Овим проблемима треба додати и оне који су у крајњој линији проузроковани недостатком материјалних средстава, као што су: куповина нових издања књига и претплата часописа, обрада редовног фонда са постојећим бројем запослених и застарелом опремом, електронска обрада фонда од око 1.100.000 књига који је обрађен на класичан начин, обрада посебних библиотека - легата које су изузетно вредне библиотечке целине, издавање штампаних каталога, обрада фототеке итд.

Закључак који се може извести после овог кратког прегледа развоја и садашњег стања Библиотеке САНУ јесте да мали број стручњака обавља врло обимне и сложене послове у условима који не одговарају нормама за обављање ове врсте послова. У овом кратком приказу, поред редовних послова као што су набавка књига, обрада, услуге корисницима, издавачка делатност и израда библиографија, поменути су и они који нису уобичајени за библиотеку са овим бројем стручњака. Захваљујући одговорном заузимању запослених и њиховом професионалном односу према књизи, Библиотеци, корисницима и уопште обавезама, Библиотека успева да одговори захтевима које пред њу поставља установа. Као узор послужили су библиотекарски који су се бринули о Библиотеци САНУ у претходне 162 године и обавезали настављаче њиховог посла да буду савесни, одговорни и привржени књизи.

Литература

1. Споменица посвећена 130-годишњици живота и рада Библиотеке Српске академије наука и уметности. – Београд, 1974 (Посебна издања САНУ ; књ. 476. Споменица ; књ. 65)
2. Стотридесет година Библиотеке Српске академије наука и уметности / Ђуза Радовић. – У: Библиотекар. – Год. 25, бр. 1 (1973)
3. Библиотекари / Милош Јевтић. – Београд, 1998.
4. Неки проблеми специјалних библиотека са освртом на Библиотеку САНУ / Татјана Филиповић-Радулашки. – У: Библиотекар. - Год.31, бр. 4-6 (1979)
5. Посебне библиотеке у Библиотеци Српске академије наука и уметности / Татјана Филиповић-Радулашки. – У: Библиотекар. – Год. 41, бр. 3-4 (1989)

Резиме

У чланку који је пред нама дат је кратак преглед развоја и садашњег стања Библиотеке Српске академије наука и уметности. Праћење раста фондова од оснивања завршава се констатацијом проблема који обележавају рад ове значајне установе. Решавање проблема отворило би перспективе ове и сличних установа и дало им право место које треба да заузму у систему науке, образовања и опште културе.

Милка Зечевић

Библиотека Србској академији наук и искуств

Резюме

В статье, находящейся перед нами, дан короткий обзор развития и теперешнего положения Библиотеки Србской академии наук и искусств. Следуя за ростом фондов от ее основания, констатированы проблемы, присущие в работе этого занчительного учреждения. Решение проблем открыло бы перспективы этого и схожих учреждений, а таким образом и определено настоящее место, которое они должны занять в системе науки, образования и общей культуры.

Milka Zečević

Library Serbian Academy of Science and Art

Summary

A short Overview of the development and present state of the Library of Serbian Academy of Science and Art is given in this Work. The Overlook of the growth of its Holdings, since its Foundation, is ending by a constatation of the Problems which are marking the work of this important Institution. The resolution of problems would open the perspectives of this and similar Institutions, and gave them their right place, that they have to occupy in the System of Science, Education and Universal Culture.

ПРИЛОГ БРОЈ 1: *РУКОВОДИОЦИ БИБЛИОТЕКЕ САНУ ОД ОСНИВАЊА ДО ДАНАС (библиотекари, секретари установе којој је припадала Библиотека и управници):*

- Атанасије Николић
- Јован Стејић
- Константин Бранковић
- Исидор Стојановић
- Коста Цукић
- Гаврило Поповић
- Ђорђе Ценић
- Сергије Николић
- Панта Јовановић
- Ђорђе Малетић
- Ђуро Даничић
- Јован Илић
- Јефtimiје Јовановић
- Алимпије Васиљевић
- Јанко Шафарик
- Стојан Новаковић
- Милан Кујунџић
- Јован Бошковић
- Јован Жујовић
- Милан Ђ. Милићевић
- Љубомир Стојановић
- Смиља Мишић
- Ђуза Радовић
- Миле Жегарац
- Никша Стипчевић

ПРИЛОГ БРОЈ 2: *ПОСЕБНЕ БИБЛИОТЕКЕ У БИБЛИОТЕЦИ САНУ*

- Пб 1 - Библиотека Михајла Петровића Аласа
- Пб 2 - Библиотека Милана Јовановића-Батута
- Пб 3 - Библиотека Стевана Бошковића
- Пб 4 - Библиотека Милутина Миланковића
- Пб 5 - Библиотека књига издатих за време рата
- Пб 6 - Библиотека књига издатих за село

- Пб 7 - Библиотека Војислава Мишковића
- Пб 8 - Библиотека Дејана Медаковића
- Пб 9 - Књиге снимљене из архива Валтазара Богишића
- Пб 10 - Библиотека Николе и Светозара Радојчића
- Пб 11 - Библиотека Виктора Новака
- Пб 12 - Библиотека Милана Будимира
- Пб 13 - Библиотека Антона Билимовића
- Пб 14 - Библиотека Стјепана Куљбакина
- Пб 15 - Библиотека Симе Симића
- Пб 16 - Библиотека Миодрага Ибровца
- Пб 17 - Библиотека Љубивоја Стевановића
- Пб 18 - Библиотека Мирослава Пантића
- Пб 19 - Библиотека Миролуба Тодоровића
- Пб 20 - Библиотека Одбора за народне умотворине
- Пб 21 - Библиотека српских књига у емиграцији
- Пб 22 - Библиотека Бранислава Недељковића
- Пб 23 - Библиотека Љубомира Никића
- Пб 24 - Библиотека Рајка Веселиновића
- Пб 25 - Библиотека Васка Попе
- Пб 26 - Библиотека Љубомира Дурковића Јакшића
- Пб 27 - Библиотека Душана Недељковића
- Пб 28 - Библиотека Андрије Станојевића
- Пб 29 - Библиотека Гојка Николиша
- Пб 30 - Библиотека Данила Киша
- Пб 31 - Библиотека Бранка Ћопића
- Пб 32 - Библиотека Марка Ристића
- Пб 33 - Библиотека Миодрага Павловића
- Пб 34 - Библиотека породице Грол
- Пб 35 - Библиотека Момчила Ристића
- Пб 36 - Библиотека епископа шумадијског Саве

Напомена

Пб 1 – Библиотека Михајла Петровића Аласа не постоји као посебна библиотека. Књиге из ове библиотеке укључене су у општи фонд.